

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

API

7-34

891.99

7-34

891-99

27-34

1-2

09/2006

2276

(1)

1998 2m 10m

0

1/2

1880

Յ. ՊԱՐՈՆԵՆ

04 OCT 2010

-6 NOV 2011

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

ՕՏԵՆ Ի ՄԱՐԿԻՆԻ

ԱՆԷՔՍԵՆԴՐԱՊՕՂ
Արագածիպ-ճպարան «Նիբակ»
(23)

11 8 JUL 2013

50099

STOS VON 8-

Дозв. Ценз. 4 Ноября 1904 г. гор. Тифлисъ.

4837 - 2010

* * *

Թող տուէր ինձ, պարոններ, որ այս ամսում յիշատակարանիս առաջին օրը կիրորու ջիգերուն նուիրեմ:

Ամեն օր կկարգար լրագիրներու մէջ արիւնտային յօդուածներ, մաղձային գրութիւններ. այսօր ալ իմ ջղային բանի մը տողերս կարգալ հաճեցէր:

Քանի մը ժամանակէ ի վեր մայրաքաղաքիս մէջ ջղային հիւանդութիւն մը երևան եկած է, և բիշ կնիկ կայ, որ այդ ախտին ենթակայ չլինի:

Քեռ անցեալ շաբաթ էր, որ փոզոցէ մը անցած ատենս ստիպուեցայ մէկէն ի մէկ կանգ առնել՝ տունէ մը հետեեալ խօսքերը լսելով.

- Զնւտ բրէր, ջուր բերէր:
- Կարապետ, դուն բժշկին վագէ:
- Քոցախը բերէր:
- Լիմոնը բերնին մէջը սխմեցէր:
- Թորոս, դեղագործին վագէ:
- Մարկոս, ինչո՞ւ կայներ ես, րահանային գնահ:

Վախնալով, որ զիս հան տեսնելով ժամկոչին
վազեցնել կուտան՝ թիչ մը հեռացայ և փոզոցին
ծայրը սպասեցի սա գործին վախճանը տեսնելու
համար:

Քանի մը վայրկենէն երկար գլխարկով բժիշկ
մը յիշեալ տունը մտաւ: Չայները գազրեցան: Երեք
վայրկեան ևս անցաւ, և ահա տան սպասաւորն
տունէն ելաւ՝ ձեռքն ունելով թուղթ մը, որ հա-
ւանականաբար բժշկին տուած գեղապիրն էր: Գե-
ղապարծութեան թիչ մը ծանօթութիւն ունենալով՝
սպասաւորին մօտեցայ և աղաչեցի, որ գեղապիրն
տեսնեմ: Այս ճամբով, ըսի ինքնիրենս, հիւանդին
ախտը կհասկանամ և հետաքրքրութիւնս կփարա-
տեմ: Սպասաւորն հաճեցաւ և թող տուաւ, որ կար-
գամ գեղապրի մէջ... ահա կարգացածս.

«Ճերմակ գլխարկ մը,

Աջ կողմը սև փետուրներով զարդարուած,

Չախ կողմը պղտիկ թուշուն մը,

Առջևի կողմը ծաղիկ մը,

Նտեի կողմը խնձոր մը:

(Ստորագրութիւն) բժ. Գ. Ք.

Գեանքիս մէջ բնաւ այսպիսի գեղապիր մը
կարգացած չըլլալով՝ հետաքրքրութիւնս փարատ-
ուելու տեղ աւելցաւ: Հետաքրքրութիւնս իրաւունք
ունէր աւելնալու, փասնգի գլխարկ մը, մանաւանդ

այդ տեսակ գլխարկ մը, որ պարտեղէ մը բնաւ
տարբերութիւն չունի, ոչ գեղահատի պէս կլլուէր,
ոչ վերէն կխմուէր և ոչ վարէն. ուստի սպասեցի
բժշկին, որ դուրս ելնելուն պէս՝ մօտեցայ իրեն և
ներումն խնդրելով քաղաքավարութեամբ հարցուցի.

— Արդեօր կրնամ հարցունել, թէ ո՞վ էր հի-
ւանդը:

— Քսանամեայ տիկին մը:

— Վտանգաւոր է հիւանդութիւնը:

— Ոչ... չնչին բան մը... ջղային տկարութիւն
մը... արիւնային գօրութիւն մը... սանկ...:

— Գեղ մը տուիր:

— Այո... Բայց ներեցէք, աւելի երկար չեմ
կարօյ խօսիլ, փասնգի հիւանդներ ունիմ նայելու,
բաւ և մեկնեցաւ բժիշկը:

Նոյն իրիկունը գործը կստուգեմ և կիմանամ,
որ այդ հիւանդ կինն օր մը առաջ իւր ամուսինն
գլխարկ կուզէ և երբ կտեսնէ, որ ուզածը չէ առ-
նուած՝ կորոչէ, որ ջղային հիւանդութիւն ունենայ:

Քանի մը օր առաջ ուրիշ կինմ ալ մազ մնաց,
որ պիտի մեռնէր, եթէ բժիշկը ժամանակին չզար:
Այս հիւանդուհին ալ պարահանդէս մը հրաւիրուած
էր, բայց պարահանդէսի շրջազգեստ չունենալով՝
իւր էրիկէն ուզած էր գայն: Երիկը ժամանակ չու-
նէր, (այսինքն զբամ չունէր), փասնգի անդործ ըլ-

լալով՝ շատ ժամանակ ունէր—իւր կնիկան խնդիրքը կատարելու: Կինն ամօթ կհամարէր սովորական շրջազգեստով պարահանդէս երթալն և իրաւունք ալ ունէր, վասնզի շատ անբաղարավար է, խաւարեալ է այն կինն, որ պարահանդէս կերթայ և իւր թիկերն ու կուրծքը ցոյց շտար արգոյ հասարակութեան: Եթէ կիներն երեսփոխանական ժողովմ՝ ունենային՝ սովորական հագուստով պարահանդէս գացող կիներուն պարսաւանաց քուէ կուտային. եթէ նախարարութիւնմ՝ ունենային՝ նախարարութենէ վար կառնէին այդ՝ կուրծքը և թիկերը ծածկուած կիներն, անվստահութեան քուէ տալով անոնց և իրրն վնասակար բաղարականութեան հետևող ամբաստաներով զանոնք:—Արդ, այս կինն կորոշէ, որ ջղային հիւանդութիւն ունենայ. իւր օրոշումը կգործագրէ, բժիշկը կուզայ և զեղագրին մէջ պարահանդէսի շրջազգեստ մը գրելով կմեկնի:

Ահա, բարեկամներ, կիներու ջղային հիւանդութիւնը, զոր բուժելու համար կամ կօշիկ, կամ գլխարկ, կամ շրջազգեստ և կամ վերջապէս հագուստ մը պէտք է: Կրնայի բիւրաւոր զէպրեր պատմել այս հիւանդութեան վերաբերեալ, բայց գլխուցաւ չպատճառելու համար այս չափով կշատանամ:

Երբ պիտի հրաժարիք այս պճնասիրութենէ, ո՞վ կինն: Աստուած, կրտէ Ս. Գիրքը, կինը մար-

դու կողէն հանեց. այն, բայց նորածնութիւնն ա զայն մարդուն գլուխը դրաւ:

*
* *

Հայկական խնդրոյն վրայօք առնուած յաջող լուրերուն վրայ մայրաքաղաքիս բոլոր ազգայինները կպատրաստուին Հայաստանի կուսակալ ըլլալու:

Ամբակում ազան, որուն ճակատէն վաթսուն շորս ձմեռներ անցած են, բանի մը օրէ ի վեր գինուտրական վարժութիւններու կը պարապի այնպիսի փափագով և եռանդով, որ ոչ սենեակը մըտնոյնը կտեսնէ, ոչ ալ անոնց խօսրերուն կպատասխանէ:

Կինը կարծելով թէ ամուսինն խելագարուած է՝ բժիշկը կանչել կուտայ:

Երկու ժամէն ետքը կուզայ բժիշկն, որ ըստ բժշկական սովորութեան կհարցունէ. (ո՞վ է հիւանդը):

Գիտէք արդէն, որ Հիպոկրատի սաներն այն ատեն կճանաչէն հիւանդներն՝ երբ ասոնք մատով ցուցուն իրենց: Երկու բաջառօղջ մարդերու քով հիւանդ մը զիր և հարցուր բժշկին.

Ո՞վ է հիւանդը, տէր բժիշկ:

Յայտնի է, որ այս է, պիտի պատասխանէ

քեզ, ցոյց տալով այն մարդն, որ երկաթի պէս քաջառողջ է:

Հիւանդութիւններն ալ այն ատեն կճանաչեն՝ երբ հիւանդը մեռնի: Չըկայ մեռեալ մը՝ որուն ինչ հիւանդութենէ մեռած ըլլալն չհասկացուի, ինչպէս որ չկայ հիւանդ մը՝ որուն ինչ հիւանդութենէ ըրունուած ըլլալը հասկցուի: Քիչմանեան՝ խղճահար ըլլալուն պատճառաւ էր որ հրաժեշտ տուաւ բժշկական արհեստին և գրկեց գրականութիւնն, որ մարդ չմեռցուներ:

Մեր խնդիրէն քիչ մը հեռացանք. մօտենանք անոր: Բժիշկը կառաջնորդուի Ամբակում ազային սենեակը:

— Բարև, Ամբակում ազա, կըսէ բժիշկը:
— Մէկ, երկու, երեք, կպատասխանէ Ամբակում ազան, որ աւելի կօթ մը բռնած՝ վարժութիւն կընէ:

Ի՞նչպէս էր, Ամբակում ազա:
— Մի՛ ձախ, մի՛ յաջ...
— Չեզի խօսք մը ունէի ըս...
— Նապ ծն յառաջ, կգոչէ Ամբակում ազան և այնպիսի արագութեամբ մը կանցնի բժշկին ըսվէն, որ Ասկղեպիտոսին աշակերտը գետին կիյնայ:

Բժիշկը վար կերթայ և Ամբակում ազային տիկնոջ կըսէ.

— Ամուսնոյդ ուզեցը վնասուած է:
— Խելագարած է:
— Գրեթէ:
— Ի՞նչ կըսէք. հիմա խելքս կթուցունեմ... ասոր մէկ ճորր:
— Ճորր... կապելու և Փրկիչ տանելու է:
— Ըլլալու բան չէ... գոնէ ազգային երեսփոխանական ժողովը տանինք...:
— Երեսփոխանական ժողովը յիմարանոց է:
— Ի՞նչ գիտնամ, երեկ քրօջս տգան կսէք, որ ազգային երեսփոխանական ժողովոյ մէջ խենդ ու խելառ խօսքեր կընեն: Բայց, աէր բժիշկ, իմ մուսինս խելագարելու պատճառ մը չունէր:
— Բանի մը վրայ շատ մտածեց:
— Բնաւ երբէր:
— Մեծ վիշտ մը կրեց:
— Ոչ:
— Խմբագրութիւն կընէ:
— Ամենին:
— Ֆրանսերէնէ— հայերէն ընդարձակ բառարան մը կհրատարակէ:
— Ոչ, ոչ, ազանկ բաներ չընիր:
— Չափազանց ուրախութիւն մը զգաց մօտերս:
— Գրեթէ բանի մը ատենէ ի վեր միշտ ու-

րախ էր, ամեն օր կըտէր. «Հայաստանի կուսակալ պիտի ըլլամ»:

— Խեղճ մարդ:

— Խղճալի ամուսինս:

Յժիշկը գեղապիր մը կգրէ, այցելութեան վարձը կընդունի և կմեկնի:

Ամբակում ազան վար կուգայ և կհրամայէ, որ սեղան պատրաստուի:

Ամբակում ազային սուղը վնասուած չէ. անոր հիւանդութիւնն է՝ կուսակալութեան համար շափազանց սէր:

Կարծեմ աւելորդ կլինի ըսել, թէ եթէ Հայաստանի ինքնօրինութիւն տրուի՝ իւրաքանչիւր գիւղին ութը հարիւր կուսակալ պիտի իյնայ. ամենքս ալ կառավարող պիտի լինինք և կառավարելու համար Եւրոպայէն ժողովուրդներ բերել պիտի ստիպուինք:

* * *

Փոքրեկ կատակերգութիւն մը.

Գիտէք արդէն, որ աղջիկ-տեսի սովորութիւնն բոլորովին վերցուած չէ մայրաքաղաքիս մէջ: Երիտասարդներէն շատերն երբ կին մը առնել ուզեն՝ այնպէս կվարուին, ինչպէս կվարուիմ ես՝ երբ կով

մը կամ ձի մը առնել ուզեմ. աղջիկն իրենց ազգականներուն աչերով կտեսնեն և, եթէ հաւնին, սակարկութեան կսկսին, իսկ եթէ չհաւնին՝ ուրիշ աղջիկ մը տեսնելու կերթան: Ժամանակաւ սովորութիւն կայ եղբր աղջիկներն բաղանիքի մէջ ալ բննել տայ, համոզուելու համար թէ մարմինը թերութիւններ չունի: Ահ, սրշափ մարմնապաշտ են մարդերն ամուսնութեան մէջ, սով մարդեր, գուր մարդ չպիտի ըլլար: Հոգւոյն բաղանիքն ալ բաւարանն է. բայց ոչ որ բաւարան կերթայ իւր առնելիք աղջկան հոգւոյն թերութիւնները տեսնելու համար... միայն այն էրիկներն, որ տղեկ կիներ ունին՝ բաւարան գրկել կուզեն իրենց կիները...: Մարդերն աւելի նիւթապաշտ են քան հոգեպաշտ: Ի գուր կպօռան աստուածարանները, թէ հոգին մեծ է քան զմարմին. սյո՛, կըսեն, հոգին մեծ է քան զմարմին, բայց մարմին գեղեցիկ է քան զհոգի, և ամուսնութեան մէջ, կըսեն, մեզի աւելի գեղեցկութիւն պէտք է քան թէ մեծութիւն: Ո՛վ յիմարութիւն...:

Ներեցէր, նիւթէս քիչ մը շեղեցայ:

Տիկին Թ...ին յուր կտրուի, թէ սեպտեմբեր երեքին իւր աղջիկը տեսնելու համար քանի մը տիկիներն աղջիկ-տեսի պիտի գան:

Տիկին Թ... իրար կանցնի և անմիջապէս աղջիկը կկանչէ:

Աղջիկը մագելով կուգայ:

—Քեզ տեսնեմ, աղջիկս, կըսէ տիկինն Թ...., աղուորիկ մը հագուէ՛, սգուէ՛:

—Ի՞նչ կայ մայրիկ:

—Քանի մը հիւրեր պիտի գան այսօր. անոնց առջևը շատ մի խնդար, որ բաշել տուած ախա- ներուզ տեղերը շերեան:

—Մայրիկ, գուն ալ միշտ ախաներս երեսո կզարնես. չորս ախայ բաշելով ի՞նչ կըլլայ եզեր:

—Չէ, որգի, քուկին բարույզ համար կխօսիմ կոր. թեհերուզ մէջ մէյմէկ կտոր բամպակ թխմէ, որ գէր երեսս:

—Իմին կազմս ի՞նչ ունի որ... աձև՞ եմ...:

—Դուռը կզարնեն:

—Եկան, եկան, կպօռայ մայրն և գուռը բա- նայու կվազէ, աղջիկն ալ հագուելու:

—Աս է տունը, կհարցունեն հիւրերը գրան առջև:

—Աս է, աս, կպատասխանէ տիկինն Թ...., ներս հրամանցէր:

—Սխալմամբ ուրիշ տուն մը շմտենը:

—Չէ, չէ, հոս պիտի գար:

Հիւրերն, որք երեք տիկիններէ կբազկանային՝ ներս կմտնեն.

Պէտք է գիտնալ, որ այս հիւրերն Բնկերու-

թեան մը անգամներ էին, որք տանէտուն պտրտե- լով տիկիններէ գրամական նուէր կհաւարէին իզա- կան սեռին գատախարակութեան համար:

—Բարի եկար, ժառանգներ, կըսէ տիկինն Թ....:

—Բարի տեսանք, կպատասխանեն երեք հիւ- րերն, որոնց մինն ըիշ մը կորոզի մաղամ բառին վրայ. կերիի որ ղըմուագէլ էր:

—Ի՞նչպէս էր, աղէկ էր:

—Փառք Աստուծոյ. ձեզի տեսանք աւելի ա- գէկ եզանք:

—Ողջ եղէր, ատիկայ ձեր աղնուութիւնն է:

—Ի՞նչպէս ժամանակ կանցունէր զիշերները:

—Ձիտակը, կանուխ կպառկինք. մեծաւորս պտրտել չսիրեր, հիմիկուան զբօսանքներէն ալ շատ շախորժիր:

—Ազէկ կընէր:

Աղջիկն որ ածապարանք հագուած էր՝ սե- նեակէն ներս կմտնէ և հիւրերու ձեռները կթոթուէ:

—Աղջիկս, ձեռք չպագնես:

—Տէր ոգորմեա, այդ սովորութիւնը չկայ հի- մայ, կպատասխանեն հիւրերը:

—Ի՞նչն է չկայ, թնկ տուէր որ պագնէ, կպա- չեմ:

—Թող չենք տար:

—Իրաւ որ կորոզիմ, հայրն ալ իմանայ նէ՛

կրարկանայ ինձի. կազաչեմ թող տուէր, որ ամենուզ ալ ձեռները զատ-զատ պագնէ. մեզայ, բերանը չմաշիր ա...:

— Զատ լաւ:

— Մենք մեր մեծերէն ինչ որ տեսեր ենք նե՛ անանկ կրնենք: Չեռքէս եկածին չափ աշխատեցայ որ ազջիկս կրթեմ, Փրանսերէն ալ սորվեցուցի. (աղջկանը դառնալով) ազջիկ, բիշ մը Փրանսերէն խօսքեր շըննս մաղամներուն հետ:

Հիւրերէն մին մաղամ՝ բառի վրայ կէս կանգուն վեր կցատկէ նստած տեղէն:

— Բաւական ձեռագործ ալ սորվեցուցի, կշարունակէ տիկին Թ... պարել ալ գիտէ, եթէ կուգէր, պարեցէր հետք բիշ մը:

— Թող մնայ այսօր, կպտտասխանէ հիւրերէն մին և գրպանէն անդորրագիր մը կրաչէ, մատիտ մ'ալ հանելով ծոցէն:

— Եթէ ուզէր քիչ մը Փրանսերէն խօսի...

— Ընորհակալ ենք, խէրը տեսներ. մենք ալ անոր ուսումնականութեանը վստահելով հոս եկանք, և շատ ուրախ ենք, որ մեր յուսացածէն աւելի կրթուած և պարկեշտ տեսանք զինքը:

Տիկին Թ... կուրախանայ այս յայտարարութեան վրայ, որ իրեն համար կնշանակէր, թէ խօսկապը հետեալ օրը պիտի գրկուի:

— Քանի՞ դահեկան գրենք, կհարցնէ հիւրերէն մին, մատիտն և անդորրագիրն ձեռքին մէջ բռնելով:

— Քանի՞ դահեկան...:

— Այո, ձեր կարողութեանը համեմատ բանը մը ըսէր:

— Ատոր խօսքը հօրը հետ պիտի ըլլուի:

— Հայրը սը գտնենք. դուք գիտէք հարկաւ թէ ինչ կրնաք տալ. ասիկա անանկ բանմ՝ է, որ ամսէ ամիս պիտի առնուի:

— Ամսէ ամիս ինչո՞ւ առնուի. ասանկ գործի մը ելնօրը հարկաւ առաջուց պատրաստած է իւր տալիք ստակը: Բայց ես ալ ձեզի բան մը հարցունեմ:

— Հարցուցէր:

— Այս ստակն որու որ պիտի տանք նե՛ ան ալ գտնէ գրամագրուի մը սնին:

— Ի՞նչ կրտէք, տիկին, հազար սսկի մօտ գրամագրուի ունի այսօր:

— Հազար սսկի:

— Այո:

— Իմ լաճոս հազիւ հարիւր սսկի ունի եղեր:

— Սխալ է տիկին:

— Քանի՞ տարեկան բան է աս, որ հազար սսկի ունենայ:

— Հազիւ երկու տարուան կայ, տիկին:

— Զիս կծաղրէք կոր, *ժաղամներ*:

— Ծաղրելու ինչ կայ, տիկին:

— Վիաս չունի. բայց ինձի ըսին, թէ քառասունի մօտ է եղեր, և մօրուրին մէջ ճերմակ ալ ինկեր է:

— Ի՛նչ... մօրուր... մեր ընկերութիւնը մօրուր ալ ունի եղեր...

— Զեր ընկերութիւնը...:

— Հապա դուք որու համար կխօսէիք:

— Մեր փեսացուն համար չէիք խօսեր:

— Ներեցէք տիկին. սխալմամբ հոս եկած ենք...

Պ. Ի...եանի տունն ո՞ր է:

— Մեր քովի տունն է:

— Թագութիւն կրնէք, մենք ընկերութեան մը համար գրամ հաւարելու ելած ենք այսօր:

— Իուք ալ ներեցէք, ես ալ ազջիկ-տեսի համար հխրերու կտպատի այսօր:

Հիւրերը կրամնուին տիկին Թ...է, որ պատահանին առջեր կանցնի կնստի իւր բուն հիւրերը սպասելու:

*
**

Մայրաքաղաքիս մէջ գիշեր ատեն քիթով պրտրտիր փտանգաւոր է: Այս գիշեր թուրք մը Հրեա-

յիւնը վրայ յարձակելով կողոպտել ուզեց դայն, բայց խեղձին վրայ փող չը գտնելուն վրայ թուրքը բարկացաւ և աղէկ մը ծեծելէն ետքը խեղձ Հրեային քիթը կտրեց ու փախաւ. Եղելութիւնն ոստիկանութեան իմաց տրուելուն պէս մի ոստիկան չարագործը ձերբակալեց:

Քիթն իւր տիրոջն տրուեցաւ:

Այս արդար դատաստանին ըսելիք ունիք. եթէ գողացուածն գրամ ըլլար՝ Հրեայն չէր կրնար գրամըն վերստին ձեռք բերել:

Թող աղօթք ընէ, որ քիթն էր գողցուածը:

*
**

4837 - 2010

Ինքնակոչ ակնուականն

Բարերարույ, համեստ, խօհեմ, լիզուազէտ բայց աղքատ էլ մը յաջողած էր ամուսնանալ բարձր ազատահամ իշանուչի մը հետ՝ որու հայրըն իւր վրայ կը կրէր մեծատուն մը: Այս մեծատունն շատ կը յարգուէր իւր իշուն համար որ մեծ պատիւ կը բերէր իւր բնութիւն:

— Էշն այսօր հանճարի չափ և թերևս անկէ աւելի պատիւ կը բերէ զինքն ստացողին. էլ մը ունեցօյն աւելի պատիւ և մեծարանք կը վայելէ քան զայն որ հանճար ունի: Փեսան երկը չորս

տարի և ամեն իրիկուն կնկանք հետ կախ ընելէն չհասց կորոշէ իւր աներոջն զիմել և անոր աղջկան ընթացքն յայանել:

—Քու աղջիկդ, կըսէ, անտանելի ըլլալ սկսաւ:

—Ինչո՞ւ:

—Խօսքս բնաւ մտիկ չընեք:

—Ա՛ն բու խօսքդ մտիկ պիտի ընէ թէ դուն անոր պիտի հնազանդես, ըսել է թէ դուն տակաւին չես գիտեր թէ ինչ է բարձր տեղէ կնիկ առնուլ:

—Ես աղբատ եմ, իրաւ է, այսուամենայնիւ գիտեմ որ կնիկն հնազանդելու է էրկանք:

Երէկ իրիկուն առանց ինձի հարցնելու գիւղ մը գնացեր է և շորս ժամ տեսակցեր է անանկ մէկու մը հետ որուն բարոյականին նկատմամբ տըխուր լուրեր կուտան:

—Ի՛նչ կըլլայ եզեր տեսակցելով, ախտո՞ որ բարձր ազգատոհմին ինչ վիճակն գեռ չես հասկացած:

—Իրաւ չեմ հասկցած:

—Մեզի ամօթ որ բեզի պէս մարդուն հանեցիներ աղջիկ տուինք:

—Ես մարդ չեմ, անձնականութեան չզաչլինք, իշօրէն խօսիմք:

(Էշերը կըբարկանան երբ որ իրենց մարդը ըսեն, ինչպէս մարդերն կը վիրաւորուին եթէ իրենց

էշ տխորոս տան: Ըստ իս՝ երկու կազմն ալ անիրաւ են և այդ հակահրութիւնն աւելի թիւրիմացութեան արդիւնք է քան թէ ուղիղ բանի):

—Պէտք է որ դուն իմ աղջկանս հնազանդես և թիչ մը բազարավարութեամբ վարուիս հետք, օր պիտի գայ որ բեզի պիտի ըսեն, «բարեկամ, ախիկնն այս գիշեր մեզի հետ պտրտելու պիտի երթայ, վազն առաւօտ ձեզ կըյանձնենք ձեր տիկինն դուք կընաք հանդարտ սրտով քնանալ», և դուն թոյլ չըպիտի տաս և աղջկանս մահուան պատճառ պիտի ըլլաս:

—Հարկաւ թնոյ չպիտի տամ:

—Եթէ այս բնաւորութեան տէր ես հարկաւ պիտի նախանձիս եթէ ուրիշի մը հետ թիչ մը սիրահարութիւն ընէ:

Եւ սո՞վ չնախանձիր, ես ուրիշ աղջկան կամ կնիկան հետ սիրոյ բառ մը իսկ արտասանած չունիմ և պարկեշտութիւնն ալ ասանկ կազահանջէ:

—Իրաւ կըսես:

—Ինչո՞ւ սուտ պիտի խօսիմ:

—Գոնէ ուրիշի մի ըսիր, երեսս վար կառնեն ըսելով թէ աղջիկս տուած եմ անանկ անկիրթի մը՝ որ կնիկներու հետ սիրահարութիւն չընեք: Կորսուէ սրկէ, կորսուէ առջեւս, անպիտան, բեզի համար կնիկ չկայ:

—Արդէն ես չեմ ուզեր եղջիրներով պատել
և աղջիկդ թեզ կը գարձնեմ իւր սիրականներով:

—Արդէն գուն թուզթ խաղալ չզիտես, և աղ-
ջիկս այս պատճառաւ որքան կարմրեր է, գիտե՞ս:

—Գարմբութիւնն անկէ չէ:

—Պարել չզիտնալուդ համար ետեկդ ինչեր
չբսին, լսեցիր արդեօք:

—Ականջն ատանկ բաներ չբսնը:

—Մենք աս ամեն խօսքերուն ազնուականու-
թեամբ համբերեցինք, բերան չբացինք որ մերին-
ներուն քով չխալառակուինք, և գուն հիմայ չբն-
չին բանք, կնկանդ անբարոյական մէկու մը հետ
տեսակցեցին, մեծ խնդիր ընելով, զանգատելու կու-
գաս ինձ: Ծնունդդ ազնուական չէ, ինչ օգուտ.
գուն սերախանալու ես որ ուրիշները կնիկդ կըլար-
զեն և հետք սիրահարութիւն կրենն:

Ես կը ճանաչեմ ազնուականներ սրտնց աղջիկ-
ներն կամ կիներն անպատճառ ուրիշներու հետ սի-
րահարութիւն ընելու պարտաւոր չեն և չեն ալ ընելք:

—Անոնք ալ տղէտ են:

—Ինչ որ է, ես չեմ կրնար ազնուական ըլ-
լալ վերջապէս:

Գուր գիտէք. աղջիկս զրկեցէք:

Բարոյական.—Ազնուականութիւնն իրենց բը-
սակին մէջ գանոց անբարոյական հայրեր ազնուա-

կանութեան անունն կը պղծեն, բարեմասնութիւն
կարծելով ինչ որ լոկ թեթեութիւն է և մալութիւն:

Ծ Ո Վ Ո Ւ Բ Ա Ղ Ն Ի Ք

Չատ կըսիրեմ ծովն ու եթէ հնար ըլլար ծո-
վու մէջ ապրել՝ բնաւ չըպիտի ելլէի ցամաք:

Իսկ դուք հանւեցէք, տեսրք և տիկնայք:

Լուրացէք տեսնեմ:

Լաւ է լուրալ ծովու մէջ, քան պարտքի մէջ:

Բայց զգուշացէք խեղդւելու, թէ մէկին և թէ
միւսին մէջ:

Միջին դասու մարդիկ ահամայ լուրալ կըսոր-
ւին, հարուստներն են որ կամ հարուստ կարծւած-
ներն են որ իրանց տունը պանէօ կրնեն... պարտ-
քի մէջ վախնալով որ չըխեղդեն:

Մազ մնաց, պիտի մոռանայի ըսել թէ արա-
րօգութիւններ կան կատարելիք ծով մտնելէն ա-
ռաջ: Չըզփոթենք արանց արարօգութիւնները կա-
նանց արարօգութեանց հետ:

Եւտերիոս ազան առաջին անգամ ըլլալով ծով
պիտի մտնէ այս տարի: Իր այս խորհուրդը կնկան
կըլայտնէ: Կնիկը խրատ կուտայ էրկանն որ նախ
և առաջ բժշկի հաւանութիւնն առնէ զի մի գուցէ
յետիներն շար քան զառաջինն ըլլայ: Եւտերիոս ազան

կրճնագանդի: Հետեւեալ օրը կրնե՞րկայանայ բժշկին
ու կրճարցնէ:

— Ի՞նչ ունիք, Եւսերիոս ազա:

— Ոչինչ, ծով մանեկ կուզեմ:

— Ինչո՞ւ:

— Տկարութիւն ունիմ քիչ մը, ախորժակ չու-
նիմ ուտելու:

— Չատ աղէկ կըլլայ, գեղ մ'ալ տամ քեզի:

— Տուէք:

— Քանի մը օր յետոյ Եւսերիոս ազան զենջա-
կը թիւն տակ կըմտնէ ծովու բազմիրին գուռնէն:

— Հրամեցէք, Եւսերիոս ազա, հրամեցէք, Ե-
սերիոս ազային օթեակ մը բացէք, լաւ օթեակ մը,
լաջն օթեակ մը:

Եւսերիոս ազան կըմտնէ օթեակը:

— Եւսերիոս ազային վարտիր մը տուէք, լաջն
վարտիր մը:

— Ես զենջակ սնիմ:

— Ղենջակը պարապ բան է, վարտիր հագէք
որ հանգիստ ըլլար:

— Ամօթ չէ՞ իմ տարիքիս:

— Ամօթն ի՞նչ րտել է, սոս ալ նոր կըլսենք կոր:
Եւսերիոս ազան կարճ վարտիրով կրնե՞րկայա-
նայ հանգիստականաց:

Օթեակէն կելլէ շելլէր, զիտոգուլթիւններ կըս-
կսին:

— Աս ինչ կսկիոր մարդ է:

— Գոմէշ կը նմանի:

— Սըւոր թիւերը նայէ:

— Հապա ծոծրակը մեր թաւլինի չափ կայ:

Եւսերիոս ազան՝ որ կըլսէ բայց չըլսելու կը-
զարնէ այս զիտոգուլթիւնները՝ կամաց կամաց կը-
մօտենայ լոգարանի սանդուխին, մէկ, երկու, երեք
աստիճան կիջնայ, չորրորդ աստիճանին կանգ կառ-
նէ:

Քաջալերական խօսքեր կըսիսեն ուզուել իրան.

— Եւսերիոս ազա, մի վախնար, մտիր:

— Եւսերիոս ազա, նախ գլուխդ խօթէ, վեր-
ջը ոտքերդ:

— Գլուխովը ի՞նչպէս քալ մարդը...

— Մէկէն ի մէկ նետուէ:

— Վերէն վար ցատկէ:

— Վարէն վեր ցատկէ:

— Քովնտի նետուէ:

— Գուն ինձի մտիկ քրէ, Եւսերիոս ազա. կըո-
նակիդ վրայ նետուէ:

— Ատնը պարապ խօսքեր են, Եւսերիոս ա-
զա, գլուխդ թըջէ ու կամաց կամաց մտիր:

— Եւսերիոս ազա բնաւ չի պատասխաններ այս

ուզերձներուն. մերթ ընդ մերթ մէկ սորովը ջուրը քիչ մը կրքերէ, և նորէն ետ կրքաշէ:

—Մտիր, Եւսեբիոս ազա, եթէ պիտի մանես, հիւանդ պիտի ըլլաս:

—Ինչո՞ւ կրտանես կոր մարդ, չե՞ս խաղեր, ազանց ես...

—Ինչո՞ւ կայներ ես հոն իշու պէս, կպոռայ անգիւն շափահաս մարդ մը որ խօսքը չի խնայեր ընաւ:

Եւսեբիոս ազան կը ցնցուի:

—Ի՞նչ իրաւունք ունես կրտէ, անվայել խօսք րտելու:

—Լուէ, իշու կտոր, շատ մի խօսեր, կրկրկնէ ուրիշ մը:

—Աս ի՞նչ րտել է, մենք հոս լուացուելու եկանք թէ...

—Յաղիքի մէջ ասանկ խօսքեր ներելի են. Եւսեբիոս ազա, կատակ կրնեն կոր:

—Ասանկ կատակ չեմ ուզեր ես:

—Երկար բրեր ս, կրտէ տամերչարս տարեկան շարածճի մը և կից մը տալով Եւսեբիոս ազային մէջքին՝ ջուրի մէջ կընկզմէ Եւսեբիոս ազան: Քանի մը անգամ Եւսեբիոս ազան ստերին ու վարտիրը ցոյց տալն ետրը գծուարաւ կըյաջողի կանդնել ջրոյ մէջ և լողարանի մէջ տեղը կայնելով կրտիսի պոռայ.

—Աս ի՞նչ խայտառակութիւն է, ի՞նչ լրբութիւն է աս. ստիկան շրկայ մի հոս...

Հանգիստականը կրխնդան:

—Ինչո՞ւ կրխնդար կոր, ի՞նչ կայ խնդալու, ես ձեր խաղալիքն եմ, չէք ամհար, չէք խաղեր գուր:

—Քան, քան, քան, քան...

—Ինչո՞ւ կրխնդար կոր...

—Քան, քան, քան, քան...

—Տէր Աստուած, տէր մեղայ...

—Քան, քան, քան, քան...

—Փորձանքի պիտի հանդիպենք:

—Քան, քան, քան...

—Ինձ ալ րտէք ես ալ խնդամ:

—Քան, քան, քան, քան:

—Եւսեբիոս ազան կըղողայ. տիրաներու կրք-ճտումն կրտիսի: Վերայիշեալ շարածճին ջուրին տակ սուղուելով կամացուի մը կըմտենայ Եւսեբիոս ազային, անոր ստրը վեր կըվերցնէ և գլխիվայր կրգարձնէ Եւսեբիոս ազան որ իր բոլոր ճիգը կըսպառէ գլուխն ի լոյս ընծայելու համար:

—Աւազանի մէջ գանուղներն կրտիսին իրանց ափով ջուր սրտիկ Եւսեբիոս ազային երեսը:

—Չէ... չէ... չէք ա... մշ... մշ... նա... նա... նա... նա...

—Աս ի՞նչ թօհաֆ մարդ է եղեր...

—Վայ, աւանակ վայ, կըզոզայ կոր թէ դուքս
չելլար կոր....

—Ես թօ թօ թօ...

—Հա, հա, հա, հա...

—Թօ թօ թօ հաֆ գոր էր...

Պաշտօնական թահրան մը կըթնգացնէ բաղ-
նիրը:

Եւսեբիոս ազան դողալ-դողդողալով կելլէ ա-
ւազանէն և կապուինի իր օթեակը:

Բազնեղանը կըկանչէ.

—Ի՞նչ խայտառակութիւն է աս:

—Ի՞նչ եղաւ, բան մը եղաւ, բսէ՛, ստորդ պաղ-
նեմ:

—Հոս չէիր դուն:

—Հոս էի... արժանապատուութեանդ դպան,
բսէ որ վրէժդ լուծեմ... ևս չեմ ուզեր որ բազնի-
րիս մէջ անկարգութիւն ըլլայ. շահուտ կըզոզի:

—Զիմացար եղածները:

—Իմացայ, բայց վիրաւորելու բան մը չբտե-
սայ:

—Ետևս հրեցին ջուրի մէջ:

—Պատակ է անիկա, իրարու կընեն անանկ
բաներ:

—Աւանակ ըսին:

—Աւանակները ջուրէն կըվախնան. տէ ատոր

համար, անոր մէջ բարկանալու բան չըկայ:

—Երեսո ջուր նետեցին:

—Աւազանին մէջ կըլլայ անանկ բաներ. նայէ
հիմայ կընեն կոր:

—Այնչափ խնդացին վրաս:

—Վազ անցիր, Աստուածդ սիրես, սիրտս դոզ
հանեցիր, ես ալ կարծեցի որ դաշելիք խօսք մը
բտեր են քեզի:

—Բսել է որ անոնք դաշելիք բաներ չեն:

—Ամենին առանկ բան մը մտրէդ անգամ մի
անցուներ. հէմ ուրիշին ալ մի բսիր, վրազ կըլսեցայ:

—Ձնորհակալ եմ տւած բացատրութիւններէդ.
բայց աւելի ազէկ չըլլար եթէ հոս մարդ չըզանը-
ուած ժամանակը գամ ու լուացւիմ:

—Մենակ չես ձանձրանար նէ եկուր: Եւսե-
բիոս ազան կըհաղնուի և կըմեկնի: Այնուհետև կրօ-
կային ամեն առաւօտ կանուխ լուացուել:

Սովորութիւն...

Տեսարանն է ախոռի մը մէջ.

Կնիկը.—Սիրելի էրիկս, բարեկենդան է. և ա-
սանկ օրեր սովորութիւն է ընդհանրապէս անուշ և
հաւ ուտել:

Էրեկը.—Այդ սովորութիւնն ևս ալ գիտեմ,

բայց ի՞նչ ընեմ, չկրցի ճարիկ բսածներդ:

Կնիկը.— Զճարիկ կրկնոյ, այոչափ տարուան սովորութիւնն կրնանք վերցունել:

Էրեկը.— Ի՞նչ ընեմ, ժամանակ չունիմ առնելու:

Կնիկը.— Հաւանոց մը գնա՛, բանի մը հաւ յափշտակէ, եկուր:

Էրեկը.— Զեմ կրնար հաւ յափշտակել, պահաչուններ կան:

Կնիկը.— Տուն մը գնա գոգացիր, ի՞նչ ընենք, բարեկենդան է, սովորութիւն է...

Էրեկը.— Գոգութիւն ընել սովորութիւնն է:

Կնիկը.— Զէ, հաւ և անուշ ուտել, գոնէ թիկնոց դախէ և հաւ մը գնէ:

Էրեկը.— Առանց հաւի և անուշի բարեկենդան չկար:

Կնիկը.— Հարկաւ չըլլար, վերջապէս այս գիշեր հաւն և անուշն բերելու ես:

Էրիկը շկրնալով դիմանալ կնկանը թախանձահաց տան մը խոհանոցը կը մտնէ անուշեղէն գոգնալու համար և աղէկ մը ձեծ ստակէն ետքը տրալով բնակարանը կը գաւնայ:

Կնիկը.— Ո՛ւր է հաւն, ո՛ւր է անուշը:

Էրեկը.— Ես կերայ, գնա՛ դուն ալ կեր եթէ կուզես, ըհ...:

Կնիկը.— Ինչո՞ւ կը տրաս:

Էրեկը.— Անուշէն... սովորներս կոտրեցին, կրնիկ, սովորներս...:

Կնիկը.— Որչափ գէշ բան է սովոր ունենալը... ուրիշ տեղ մը երթալու և գտնելու է գտնոնք, առանց անուշի շրլար, ամօթ է, տեսնոյն ի՞նչ կրտէ... տէր սպորմեա:

Էրիկը.— Քաղելու կարողութիւն չունիմ կնիկ:

Կնիկը.— Ես հաւ կուզեմ, ես անուշ կուզեմ:

Էրիկը.— Գնա՛, գտիր ու կեր:

Կնիկը.— Ասանկ կնիկ կը նայեն... վայ գրլխուդ... ես ալ կերթամ, ուրիշ տեղ կրնեմ բարեկենդանք:

Էրիկը.— Գնա՛ ըրէ:

Կնիկը.— Ես հաւ կուզեմ, անուշ կուզեմ, ապա թէ ոչ բեղի կը թողում և ուրիշի մը հետ կը կարգուիմ, կիմանտո:

Էրիկը.— Արդէն դուն բանի մը էրիկ թողած ես, զիս ալ թող, ինչ կըլլայ:

Եւ բանի մը շարաթէն իրարմէ կը բաժնուին:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Որչափ անօգուտ սովորութիւններ կան որոնց պատճառաւ վէճն ու կռիւն անպակաս են շատ մը տուններու մէջ և որքան հաւեր կան որ միայն կախ յարուցանելու պաշտօն կը վարեն:

* *

Անատուրուի սովերոյ համար մեծ վիճակահանութիւն մը պիտի լինի... գայտարի:

Յիշեալ վիճակահանութեան գործադիր ժողովըն շրջաբերական պիտի գրկէ գաւառները, յորդորելու համար սովեալները, որ համբերեն և անօթութենէ շմեռնին մինչև որ իրենց հաց գրկուի:

Կը յուսանք որ մեր ազգայիններն կը համակերպեն այս շրջաբերականին: Քաջ գիտեն արդէն նորա, որ այս սովն եթէ Եւրոպա լինէր՝ շատ աւելի գոհ կտանէր իւր հետ. փառք տալու ենք, որ թուրք բարեխնամ կառավարութիւնը շատ տարիներէ հետէ նախարեսած լինելով այս սովն՝ ազգու միջոցներ ձեռք առած էր իւր հաւատարիմ հպատակներն անօթութեան վարժեցնելու:

* *

Իգական սեռին ծովու բաղանիքին մէջ.

— Տիկին, չնայեա սով է սա կլինի:

— Ի՞նչպէս ճանաչեմ. գլուխը ծովուն մէջն է և ստները միայն կերելին ջուրին վրայ:

— Աղէկ ան, չվազեն ազատելու... պիտի խեղդուի...:

— Կէս ժամէն աւելի է, որ այդպէս կեցած է.

և ես ալ կրկարծէի, որ իւր պոտիկ ստները ցցունելու համար առ դիրքով կեցած էր...:

Իւրաքանչիւր ոք իւր կոչումն ունի

— Ի՞նչպէս էք, աղէկ էք, պարոն ուզոտ:

— Փառք Տիրոջ, դուք ի՞նչպէս էք, պարոն ականակ:

— Չատ աղէկ չեմ, ամիս մը կայ որ պար կը պտըտիմ:

— Ես շաբաթ մ'է որ գործի սկսած եմ:

— Ըստուր գործ է դոնէ, տպագայ ունի:

— Իմ տպագաս ի՞նչ կրնայ ըլլալ, ներկայն փրկիմ հերիք է:

— Ի՞նչ տեսակ գործ է:

— Գեղագրութեան գասատու կարգուեցայ տեղ մը:

— Կը չնորհաւորեմ: Գիրդ զեղեցիկ է:

— Բնականէն քիչ մը յարմարութիւն ունէի արդէն, բանի մ'օր ալ աշխատեցայ և հիմա բաւական աղէկ կը գրեմ:

— Յանձնարարական առիթ:

— Ոչ Կաղամքի մէջ պատուական ծանուցում մը հրատարակել տուի, որուն մէջ ըսել տուի թէ «Գեղագրութեան առաջին կարգի և փորձառու գասատու մը կը փափարի գասատուութեան պաշտօն»

վարել, ուզողն *Կաղաժը* գրատունն գիմ է»:

Այս ծանուցումին վրայ մէկ քանինեմ ներկայացրեք են *Կաղաժը* խմբագրին որ, շիտակն խօսելով, արժանիքէս աւելի բարձր գովեստներով չանձնարարած է զիս, առանց զիս տեսնելու:

—*Կաղաժը* խմբագրին հետ բարեկամութիւն ունեիր:

—Ոչ, երկու ամսական իրեն պիտի տամ, առանկ պայման գրինք:

—Երբեք այդ խմբագիրն ինձի համար ձայնաւորութեան պաշտօն կրնայ գտնել:

—Ինչո՞ւ չէ, գնան ինձի տեղը:

—Չնորհակալ եմ:

—Բան մը չէ. եթէ ես բուժայնդ ունենայի՝ թատրոնի մը մէջ առաջին կարգի երգիչ դերասան մը կրկայի:

Աւանակն ուզտին հրահանգին համաձայն կը գիմէ *Կաղաժը* խմբագրատունն, ծանուցում մը հրատարակել կուտայ և ձայնաւորութեան պաշտօն կառնու չգիտեմ ուր:

Օր մը պատիւ պիտի ունենանք այս ուզտին և աւանակին աշակերտներն ներկայացնել, առ այժմ կը շատանանք բսելով:

0157

« Ազգային գրադարան

NL0254632

50099

